

Tudományként kell-e kezelni a könyvtári menedzsmentet avagy csak könyvtárigazgatási módszerként?

Oroszországban tíz esztendeje vitatkoznak a címben felvetett kérdéstről, amely eddig nem dönt el, de kimenetele a tudományként való bánásmód felé tendál.

A *menedzsment* tudományos voltának szószólói azt hangoztatják, hogy a könyvtárigazgatás módszerként való kezelése az orosz könyvtárügyben elmélyítette a válságot, miközben a nyugati menedzsment tudományosan megalapozott gyakorlata nyomán a könyvtárak meg tudnak újulni, a kor kihívásainak megfelelni. Az ellenzők viszont egyszerűen „nyugatmajmolásnak” tartják a könyvtárigazgatás menedzsmentté történő rangemelését célzó törekvéseket. Ez a probléma azonban nem az elnevezés következtében oldódik meg, avagy marad megoldatlanul. Mindenesetre „a korszerű könyvtárigazgatás új paradigmája a menedzsmentkonceptió tükröződéseként abban foglalható össze, hogy a könyvtárakat – szituációs megközelítéssel – nyílt társadalmi rendszernek tartja”. Ebből pedig következik a könyvtári menedzsment tudományként való értelmezése és tudományos módszerek alkalmazásával való előbbre vitele.

A menedzsment erősen támaszkodik a könyvtári marketing eredményeire, amelyet „napjainkban korántsem igazgatási funkciónak kell tartanunk, még kevésbé szimpla könyvtári kereskedelmi tevékenységnek, ... hanem kiteljesült igazgatási koncepciónak, ha ugyan nem: filozófiának, melyben a könyvtári ellátás olyan demokratikus folyamatként megy végbe, amelyet előzőleg vizsgáltak és elemeztek a lehető legteljesebb igénykielégítés megvalósítása céljából”. További menedzsmenttémák: közönségkapcsolatok és stratégiai irányítás.

Noha kétségtelen a menedzsment tudományos megalapozottsága, kétségtelenek az általa elért eredmények is, esetében mégsem beszélhetünk kiforrottságról, megállapodottságról. Ez az új könyvtártudományi diszciplína még sok-sok kutatást, illetve vitát igényel és érdemel meg.

/SUSLOVA, I.: Naučnyj status menedžmenta. = Biblioteka, 10. sz. 1999. p. 34–37./

(Futala Tibor)

Társadalomtudományi információ – a szegény rokon

A természettudományok területén számos információhasználati vizsgálatot folytattak, és féltő volt, hogy ezek eredményeit alkalmazzák a lényegesen eltérő társadalomtudományokra is. Ezen sajátosságok kimutatását szolgálta 30 évvel ezelőtt az *INFROSS (Information Requirements of the Social Sciences)* projekt.

Mi jellemzi a társadalomtudományokat? Már az e körbe tartozó diszciplínák elhatárolása is bizonytalan, de nagy különbségek vannak az egyes tudományágak között is. Ebből következik, hogy a fogalomrendszer és a terminológia is változó országokként, társadalmi rendenként, időben, de még szerzőnként is. A tartalmi feltárás buktatói ezután nem meglepőek. A koherencia és a következetesség viszonylagos hiánya miatt az előzmények nem kellő ismerete nem okoz akkora gondot, mint a természettudományokban. A társadalomtudományi szakemberek korántsem olyan jól szervezettek, mint az egzakt területeken működő kollégáik, és kevésbé törődnek saját információellátá-

sukkal. Az információs piac szerény, a nemzetközi szolgáltatásokat (ha egyáltalán vannak) nemzetiekkel kell kiegészíteni, és aki egy témában viszonylagos teljességgel akar tájékozódni, három-négy helyen kell keresnie.

A kutatókra és gyakorló szakemberekre egyaránt kiterjedő INFROSS vizsgálatot követő, komoly hivatkozáselemzést tartalmazó *DISISS (Design of Information Systems in the Social Sciences)* felmérés fontos tanulsága volt, hogy a társadalomtudományokban a monográfiák egyenlő súlyúak a folyóiratokkal, és hogy e diszciplínák művelői erősen támaszkodnak más tudományágak eredményeire. A DISISS-t vizsgálatok sora egészítette ki: megnézték, hogyan gyarapodik a társadalomtudományi irodalom, hogyan fedik egymást egy szakterület másodlagos szolgáltatásai, és milyen lenne az indexelő és kivonatoló eszközök optimális terjedelme és megjelenési sűrűsége. Egy párhuzamosan folyó vizsgálat (*Experimental Information Service in the Social Sciences*) két egyetem oktatóit

és kutatói érintette, és azt mutatta ki, hogy két társadalomtudós személyesen nyújtott információszolgálata kielégítőbbnek és hatékonyabbnak bizonyult, mint bármilyen más médium.

A vizsgálatokra, amelyek elsősorban a másodfokú szolgáltatások készítőinek szóltak, és a társadalomtudományi szolgáltatások fejlesztését célozták, számosan hivatkoztak, de semmiféle gyakorlati lépés nem követte őket. A szolgáltatók vagy túlságosan gyenge amatőrök, vagy amúgy is jelentős profitot elérő óriáscégek. A társadalomtudományi információellátás egy jöttányit sem haladt előre, még csak az előzetes félelmek sem igazolódtak; nem vettek példát a természettudományi szolgáltatókról. Időközben persze elavultak az akkori megállapítások, hiszen az információs világ radikális átalakuláson ment keresztül.

Mit lehetne tenni? Először is új vizsgálatra lenne szükség, amely a mai információhasználati szokásokat és igényeket méri fel. Ez utóbbi nem egyszerű, és a kérdőíves szélesebb körű felméréseket „lágyabb módszerekkel” kellene kiegészíteni. Jó lenne, ha a felmérések nemzetközi szinten zajlanának, és így több összehasonlításra nyílna mód. Jelentősebb bibliometriai felmérést is lehetne készíteni; nem mintha ezek az információs igényekről árulkodnának, hanem azért, mert egyszerűen elvégezhetők, és feltárják az interdiszciplináris kapcsolódási pontokat. Ezek után lehet gondolkodni a társadalomtudományi információszolgáltatás megújításáról. Talán a társadalomtudományi információ valamikor már nem lesz a természettudományos és műszaki információ szegény rokona.

/LINE, Maurice B.: Social science information – the poor relation. = IFLA Journal, 26. köt. 3. sz. 2000. p. 177–179./

(Orbán Éva)

Az információs társadalom nyelvi problémái

A felhasználók soknyelvűsége elsőrendű problémává lép elő az informatikában és az üzleti életben is. Az Európai Unió a nyelvipar támogatásában keresi a megoldást. A számítástechnika, a kommunikáció és a médiumok fejlődése drámai módon hat a professzionális és magánéletre. Az internet, különösen pedig a világháló a hagyományos adatbázisokban tárolt információkon kívül ma már globális hozzáférést enged mind nagyobb mennyiségű képi információhoz, hanganyaghoz, írott és beszélt szöveghez is.

A háló, illetve benne lévő információtömeg növekedésével a nyelv válik a felhasználás fő akadályává. Jelenleg kb. 180 millió ember számára adott az „online”, de közülük csak 100 millió angol anyanyelvű. A fennmaradó rész főleg spanyol, német, japán és kínai. Az angol nyelvűek nemsokára kisebbségbe kerülnek. 1997-ben a weboldalak 84%-a még angol volt, de a más nyelvű oldalak száma évek óta gyorsabban gyarapodik. Annak ellenére, hogy sokan tanulják az angol nyelvet, egyértelmű tendencia, hogy az egyre több információt egyre kevesebben értik.

A világháló fokozatosan virtuális nemzetközi piac-térre is válik, ahol a soknyelvűség ugyanolyan kihívást jelent, mint a hagyományos üzleti életben.

Egy 1997-es tanulmány kimutatta, hogy a nyelvi (és egyéb kulturális) korlátok miatt a fejlett európai országok üzleti lehetőségeik átlag 10-20%-át veszítik el. Az Európai Unió egységesíti törvényi előírásait, szabványokat alkot, lebontja a vámokat – a belső kereskedelem utolsó akadálya a soknyelvűség marad. Ezért az európai politika mind fontosabb tényezőjévé válik a nyelvipar támogatása. (Az információtechnika ezen ága hivatott arra, hogy a felhasználókat átsegítse a nyelvi akadályokon.) Az 1999-es kutatástámogatási keretprogram Human Language Technologies c. fejezete foglalkozik a digitális információk soknyelvűségének alátámasztásával, valamint a beszélt és írott nyelvi technológiák integrálásával. A következő években a súlypont a nyelvek feletti információkezelésre helyeződik. A MLIS program célja, hogy a nyelvipar eredményeit átvigye a gazdaságba, és intenzívebbé tegye a közösség és tagállamai közötti kooperációt a nyelvi technológiák fejlesztésében.

/BOHNERT, R.: Verständigungsprobleme in der Informationsgesellschaft. Förderung der Sprachindustrie in der Europäischen Gemeinschaft. = nfd Information-Wissenschaft und Praxis, 50. köt. 3. sz. 1999. p. 159-160./

(Góth László)